

LITERATUUR EN KUNST

„Mooi Volk“, door Jan Bos.

Humoristische beschrijving van menschen en toestanden is altijd in onze letterkunde inheems geweest. Zoowel het humoristische als het beschrijvende paste geheel bij den volksaard en daarom heeft iedere periode der literatuurgeschiedenis zijn, soms heel karakteristieke, voorbeelden voor de vereniging van die beide.

Met name sinds het midden der vorige eeuw waren die humoristische beschrijvingen veelvuldig. Het „humoristische realisme“ was toen zelfs een literaire richting en het behoorde bij het letterkundige boek veel, heel veel beschrijving te geven en de dingen van den humoristischen kant te bezien. En al bracht de beweging van Tachtig ook ten dezen verandering, de humoristische beschrijving bleef toch een bestaande literaire vorm. De storm van Tachtig had de kroon uit den boom gerukt; bij de pessimistische en individualistische tendensen, die gingen overheerschen kon er zelfs geen sprake meer zijn van een humoristisch-beschrijvende richting, maar het soort bleef, vertegenwoordigd door een enkeling, hier en daar, doch altijd aanwezig en op sommige momenten zelfs even hoog opschietend.

In den regel behoorde bij de humoristische beschrijving het dialect. Althans was dat 't geval als een bepaalde streek of een plattelandsdorp de plaats van handeling was. Het dialect hoorde daar bij de verhoudingen, kleurde de menschen en hun bewegingen met de eigen, onmisbare kleur en was een der hoofdelementen van het humoristische.

Ook die karaktertrek is gebleven. Waar de humoristische beschrijving in de moderne literatuur optreedt vinden we nog vaak het dialect. Zelfs komt het, bij de wassende belangstelling voor folklore, weer meer en meer in eere. En niet alleen als bestanddeel van romans en schetsen komt het voor, maar ook als de vorm, waarin een heel boek is gesteld.

Men weet het, dat ten opzichte van zulke geheel dialectische boeken de moderne beschouwing de vraag stelt naar literaire waardij. In het dialectische, zal het tot zijn recht komen, zit altijd een element van opzettelijkheid, een verstandelijke factor. En daardoor kan het emotioneele, dat voorwaarde is voor kunst, in 't gedrang komen. Vooral is er die mogelijkheid, waar het in 't boek uitsluitend gaat om typeering van personen en toestanden; daar zal de Schrijver naar zulke situaties zoeken, waar het dialect op z'n eigenaardigst uitkomt en dat leidt, kan althans gemakkelijk leiden, tot zekere opzettelijkheid van samenstelling. In zoo'n geval loopt inderdaad de literaire betekenis gevaar.

Aan den anderen kant dient ook weer bedacht, dat in een dergelijk boek het dialectische deel is van de stof en dat dus een accentueeren van het dialect onder bepaalde omstandigheden in die stofbewerking het gewenschte relief brengt. Men kan dus, naar mijn meening, niet in 't algemeen zeggen, dat het geheel-dialectische boek van minder literair gehalte is; ook ten dezen geldt de eisch, dat men ieder geval afzonderlijk beziet.

Een proeve van dat geheel-dialectische is onlangs bij de Uitgeversmaatschappij „Holland“ van de pers gekomen: „Mooi Volk“¹⁾ van een schrijver, die zich Jan Bos noemt.

Het is geheel een boek van het boven aangegeven type: humoristische beschrijving van menschen en toestanden uit een bepaalde streek, in casu 't Hoogeland, ergens in Groningen. 't Gaat hier dus met name om de typeering van het Hoogelandsche leven en den Hoogelandschen geest en de Schrijver, een „rentenier“ zoekt die te bereiken door in afzonderlijke schetsen telkens een dorpsfiguur te laten optreden. Als vanzelf komt hij er dan toe de meest-eigenaardige uit te kiezen en, omdat hij typen maar geen bepaalde, levende personen uitteekent, worden op zijn modellen al de eigenschappen van het soort vereenigd en krijgen we dus steeds een ietwat gechargeerde voorstelling. Maar, zie ik het goed, dan is het ook niet de bedoeling een literair werk te geven, doch een proeve van die bepaalde humoristisch-beschrijvende lectuur, die meer op den volkszin dan op de literaire smaak zich richt. En alszoodanig is het boek wel geslaagd.

We vinden hier dus samengebracht allerlei vertelsels van de menschen uit 't Hoogeland. En dan dragen ze ieder voor zich het hunne bij tot den geest van het dorpsleven, die ergens aldus wordt gekarakteriseerd: „k Loof dat op dörpen gain gehaimen binnen. Ie wonen zuver op straat. Kinnen gain vinger ien asch steken, of elkenain wait 't. Krekt of kraaien 't aan 'n kander verklappen“.

Vatten we, wat toch ook de bedoeling is, den inhoud der verschillende vertelsels samen, dan zien we onderscheidene merkwaardige typen optreden. Zoo Trientje Stiekeldroad, „'n manskerel van 'n wief, — laank en moager: vel en bonk ex zeenen. Ze har oogen as fietslanteerns, en hoar,

zou worden gebracht, opdat die er zich over zouden kunnen uitspreken.

Al heeft de behandeling van een rapport nu niet altijd zulk een langdurig verloop, indien het een zaak van belang betreft, moet men toch altijd op een goede dosis onverschilligheid rekenen.

Deze onverschilligheid kon worden vermeden, indien de Synode er een multiplicatiebureau op na hield.

Zoodra een commissie met een rapport geraad is, zou dit bij het bureau moeten worden gedeponceerd, dat er zorg voor draagt, dat de stukken in een minimum van tijd worden vermenigvuldigd, zoodat elk synodelid met bekwaamen spoed een exemplaar van het voorgestelde ontvangt.

Zoo'n bureau zou zich waarschijnlijk het best een cyclostyle kunnen aanschaffen, doch dit is een uitgave voor één maal en zulk een machine kan jaren mee. Ook zou het bureau zelf kosten met zich brengen, maar die worden er lang en breed uitgehaald door den korteren duur der Synode.

En de behandeling der zaken kon degelijker zijn.

Onnodige vragen zouden blijven.

Onvoorwaardelijk spreken, wat bijna altijd neer komt op te lang spreken, behoeft niet voor te komen.

Men zou eenigen tijd hebben om het voorgestelde te bestudeeren en argumenten voor de discussie te verzamelen.

Onze kerken, die technisch zoo geheel met haar tijd mee gaan, behoorden dit ook op haar Synodes te doen.

Vroeger was een werkwijze, gelijk wij die bepleiten, onmogelijk, omdat toen de hulpmiddelen ontbraken.

Maar nu ze er zijn, mogen ze niet ongebruikt worden gelaten.

Alle rapporten zouden het bureau moeten passeeren.

Doch men gevoelt, dat dit alleen mogelijk is, wanneer men zich in deze op versoering toelegt.

De eerstelingen.

De eerstelingen van de rapporten voor de komende Synode zijn binnengebracht.

Gereed kwamen een tweetal rapporten.

Het eerste is dat inzake het Leerboek voor de Catechisten.

Het tweede dat inzake het Vrouwenkiesrecht.

In het eerste wordt nog maar alleen aangeboden het leerboek voor de oudere catechisanten. Deputaten willen eerst het oordeel der Synode daarover vernemen voor zij ook het gevraagde kleinere leerboek samenstellen. Zij zijn in zover op hun oorspronkelijk plan teruggekomen, dat zij ook dit grootere leerboek niet in thetischen, maar in vragenden vorm hebben opgesteld.

Het rapport inzake het Vrouwenkiesrecht is wederom een dubbel rapport geworden. Het eigenlijke rapport, ondertekend door de meerderheid der Deputaten, n.l. Dr H. Bouwman, Dr S. Greijdanus, Mr R. van Maare B.Jzn. en Dr F. C. Meijster, wordt gevolgd door een Memorie van Dr C. Lindeboom. Aan het slot komen de bijlagen, welke betrekking hebben op de correspondentie met de Buitenlandsche Kerken.

De oriëntering in en de bespreking van deze rapporten moeten wij nog even uistellen.

Maar nu reeds willen we, hoezeer we ons oordeel opschorten, ze toch met vreugde binnenhalen.

Gelijk het jegens eerstelingen betaamt.

Probleemverschuiwing.

Het is mij niet verdrietig en het kan voor anderen zeker zijn ook tegen een andere opmerking van Prof. Bouwman aan mijn adres op te komen.¹⁾

Men denke niet: die twee hebben het toch wel aan den stok.

Och, dat loopt zoo'n vaart niet.

Men kan zich van tevoren al geruststellen.

Wij zullen er elkander niet minder vriendelijk om begroeten.

Het hindert waarlijk niet, wanneer men, wat scheef is, tracht recht te zetten.

Ook op een ander punt wijken de beweringen van Prof. Bouwman van de loodlijn af.

Dat punt is het admissie-examen.

Daarover had Prof. Bouwman een geschil met Prof. Kuyper, waarin wij ons niet mengden. Ik herhaal dit, omdat Prof. Bouwman het tegendeel beweert. Prof. Kuyper had een uitdrukking gebruikt, die door Prof. Bouwman werd misverstaan. Ik merkte dit aanstonds, maar bemoeide mij niet mee. Prof. Kuyper is niet de man, die een advocaat noodig heeft.

Maar behalve dat Prof. Bouwman zich daarover vrij fel uitliet, richtte hij nog een beschuldiging aan het adres der Vrije Universiteit.

En die laatste poogde ik wel te ontzenuwen.

Voor de duidelijkheid herplaatsen wij de beschuldiging.

Ze is deze: „het is toch een onwedersprekelijke waarheid, dat in de laatste 10 à 15 jaren te Kampen veel trouwer getracht werd om het examen op peil te houden dan in Amsterdam. Wij zouden op voor-

beelden kunnen wijzen. En het is ook niet tegen te spreken, dat de jongelui die admissie-examen willen doen, zeggen: Ik ga liever naar de Vrije Universiteit, omdat het examen daar veel gemakkelijker is. Wij geven de kandidaten voor dat examen geen ongelijk.“

Wij hielden daar tegenover staande en brachten daarvoor argumenten bij, „dat de waarborgen voor het op peil houden van het admissie-examen zeker niet geringer zijn te Amsterdam dan te Kampen.“

Wat doet nu Prof. Bouwman, die inmiddels tegenover Prof. Kuyper bekend had, dat hij diens artikel niet heelemaal juist had gelezen?

Hij verschuift de kwestie.

Zijn beschuldiging betrof, gelijk men zelf lezen kan, den tegenwoordigen tijd. Tegenwoordig wordt volgens hem te Kampen beter getracht het admissie-examen op peil te houden dan te Amsterdam. Tegenwoordig zeggen de studenten: Ik ga liever naar Amsterdam, enz.

Maar hij doet thans of hij het over den verleden tijd had.

Met het leukste gezicht schrijft hij: „Maar het punt in kwestie was... of er wel eens niet al te veel toegeeflijkheid is gebruikt. Prof. Kuyper erkent dat dit wel eens is geschied. Doch Prof. Hepp weet daarvan niets.“

Maar met uw weinigen, hooggewaardeerde Collega, doch dat was de kwestie niet. Zie boven.

Het ging niet over het verleden, maar over het heden.

Als ik over het verleden moet gaan spreken, dan geloof ook ik, dat daarin soms van te veel toegeeflijkheid sprake was.

Maar... toen waren de omstandigheden geheel anders, dan die ik in mijn argumenten memoreerde.

Toen bestond de Literarische Fakulteit slechts uit één hoogleraar en moesten Theologische Hoogleraren zelfs de Juridische bij het admissie-examen assisteren.

Toen waren er tal van vakatures in de kerken en werd van alle kanten aan de Vrije Universiteit gevraagd: Geef ons predikanten.

Er was zelfs een tijd, toen de theologen twee jaar over de propaedeuse deden en met een propaedeuse van twee jaar kunnen de eischen van het admissie-examen gevoeglijk wat lager worden gesteld.

Als we dus de dagen van olën nog eens laten herleven, zou het dwaasheid zijn te ontkennen, dat er wel eens al te veel toegeeflijkheid is gebruikt.

Doch daarover ging het niet.

Het gaat hierover of in den laatsten tijd in Kampen zoveel hooger eischen gesteld worden dan in Amsterdam en of het admissie-examen aan de Vrije Universiteit gemakkelijker is. En zonder nu ons tot door-nige vergelijking te laten verlokken, toonden wij aan, dat alle waarborgen aanwezig zijn voor het op peil staan van het admissie-examen te Amsterdam.

Prof. Bouwman bezit de vaardigheid om met jeugdige vuur een hinderniskwestie te nemen en er sierlijk over heen te springen.

Hij gunne mij de vrijmoedigheid om in een bepaald geval hem bij de jas te grijpen en er hem aan te herinneren: maar Collega, bedenk toch, dat we thans niet aan het edele paardrijden doen.

Meent iemand, dat het admissie-examen zelf uit den aard der zaak medebrengt, dat het moeilijk ten volle op peil kan worden gehouden, zoo is daarop het meest afdoende antwoord: laten we het dan wederzijdsch radikaal afschaffen.

De guerilla van de N. R. C.

Nu opnieuw een „stem“ vraagt om te mogen protesten tegen de wijze, waarop de Kerknieuwsrubriek in de Nieuwe Rot. Courant mij voortdurend bestrijdt, wil ik er maar eens publiek op antwoorden.

Ik waardeer de goede bedoeling van die „stemmen“, maar ben van meening, dat ons blad daarvoor niet als louspeaker moet dienen.

De guerilla van de N. R. C. — de term is van een onzer inzenders — bewijst, dat de Kerknieuwsrubriek van dat blad de ridderlijkheid heeft afgelegd.

Vreest men, dat daardoor verkeerde indrukken bij Gereformeerden worden gewekt, zoo is mijn antwoord: zulke Gereformeerden verdienen bedrogen te worden. Waarom laten zij zich aan die rubriek in dat liberale blad iets gelegen liggen?

Vreest men, dat daardoor verkeerde indrukken bij niet-Gereformeerden worden gewekt, wein, dan kan ik, als zij bij de een of andere gelegenheid met mij in aanraking komen, allicht meevallen.

Heusch, die bedekte aanvallen zijn niet eens verontwaardiging waard.

Men leze ze, — gelijk ik — met begrijpenden glimlach.

HEPP.

¹⁾ Dit artikel was voor het vorige nummer gereed gemaakt.

¹⁾ Uitg. Mij. Holland, Amsterdam.